

Gildebrief

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

35e jaargang no. 4 december 2016

Nationale Inventaris
Immaterieel Cultureel
Erfgoed Nederland

Gildebrief

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM) en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 2.300 stuks in de maanden maart, juni, september en december.

Alle leden van de vereniging hebben het recht in de Gildebrief artikelen te plaatsen, hun mening te uiten en kanttekeningen bij het beleid van de vereniging te plaatsen.

Het hoofdbestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars is niet verantwoordelijk voor deze uitingen en kan hierop niet worden aangesproken.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen berust bij de auteur.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor het geheel als blad.

Abonnement niet leden

Niet leden van het Gilde kunnen zich abonneren op de Gildebrief door donateur van het Gilde te worden voor het minimale bedrag van 15 Euro.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen die gelieerd zijn aan 'de molenwereld' bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Informatie is verkrijgbaar bij de penningmeester.

Bestuur van Het GVM

Voorzitter
Erik Kopp
voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

Secretaris
Tom Kreuning
Molenkade 8, 1829 HZ Oudorp (NH) 06 - 4308 5173
secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

Penningmeester
Karel Ouendag
penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl

Afdelingscoördinator
Ingrid Friesema
afdelingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Binnen het hoofdbestuur van Het Gilde van vrijwillige Molenaars is er plaats voor 2 nieuwe bestuursleden. Neem voor informatie hierover contact op met de secretaris.

Ledenadministratie

Frans Tullemans
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Vertrouwenspersonen

Ada Meurs
Van Middachtenmarke 33, 8016 GC Zwolle 06 - 1676 6741
Hub van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9, 5018 EA Tilburg 013 - 536 2100

Verzekering en boekhouding

Jan Wieffer
boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl

Communicatiecoördinator

(Website en social media)
Jochem van Engelenhoven
communicatie@vrijwilligemolenaars.nl

Examencoördinator

Wilma Dondergoor
examencoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

Bliksemaffleidercontrole

Leo Tiggelman
bliksemaffleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl

Gildeverzendingen

Hub van Erve
verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

Steunpunt molenbiotoop

Mark Ravesloot (De Hollandsche Molen)
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam 020 - 623 8703
DHM@molens.nl

Rekeningnummers

IBAN NL40 TRIO 0198 54 28 95 (algemeen)
IBAN NL26 TRIO 0198 55 85 70 (Gildeverzendingen)
BIC TRIONL2U

Kon. Bibliotheek: ISSN 1381-9151

Contributie en verzekering

5

Revisie Basisopleiding afgerond

6

Rondje Noordkaap

14

Een zoektocht naar de oudste molens in de wereld

22

In dit nummer:

december 2016

Nummer 4	3
Kam	3
Molenaarsdag 2017	4
Contributie en verzekering	5
Revisie Basisopleiding afgerond	6
Overzicht geslaagden	9
Embedded CB's op een koufront, altijd oppassen!	10
Waarom staan heklatten naar voren?	13
Rondje Noordkaap	14
BankGiro Loterij Molenprijs 2016	17
Molenfonds	17
Energie opwekken/besparen met molens	18
Molens, een verbinding tussen culturen	20
Een zoektocht naar de oudste molens in de wereld	22
Bilnstructie	26
Regioberichten	27

Redactie Gildebrief

Hoofredactie: Bas de Deugd
Redactieadres: Dirk Karsstraat 42, 4143 AX Leerdam
Tel. 0345-630112,
hoofredactie@vrijwilligemolenaars.nl
Eindredactie: Mark Dwarswaard i.s.m.
Caroline Schaeffer
Tekstredactie: Barend Zinkweg

Deze Gildebrief is mede tot stand gekomen dankzij medewerking van onze regiocorrespondenten:
Zuid: Jo Meessen
Zuid-Holland: Jaap ten Broek

Voor de regio's Noord, Oost, Noordwest en Zeeland zijn wij nog op zoek naar regiocorrespondenten. U kunt zich hiervoor aanmelden bij de hoofredacteur.

Vormgeving

Studio De Bunschoter

Druk

Drukkerij de Bunschoter, www.debunschoter.nl

Kopij en mededelingen

De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst en beoordeelt deze op plaatsbaarheid in haar geheel, gedeeltelijk of in gewijzigde vorm, zulks in overleg met de auteur.

Kopij voor het **maartnummer** van 2017 moet in het bezit zijn van de redactie **voor 1 februari 2017**. Voor een latere aanlevering dient men te overleggen met de redactie.
Teksten (al dan niet met foto's) kunnen worden aangeleverd per email. Bij voorkeur in Word op emailadres redactie@vrijwilligemolenaars.nl.

Neem voor het meezenden van foto's even contact op met de eindredacteur.

Nummer 4

Voor je ligt het decembernummer van onze Gildebrief. Ook deze keer hoop ik dat je plezier beleeft aan het lezen ervan. Op mijn oproep om te horen wat jij wil in de Gildebrief heb ik helaas geen reactie mogen ontvangen. Gelukkig merk ik wel dat de Gildebrief gelezen wordt. Opmerkingen genoeg ontvangen over de geringe dikte van het septembernummer. Opvallend is ook dat bij veel mensen het septembernummer met de bijlage over het weer niet door de post is bezorgd. Er zijn veel verzoeken binnengekomen voor nazending.

We zijn vergeten om de lijst met geslaagden van de voorjaarsexamens te publiceren.

In dit nummer is te lezen over de revisie van de basisopleiding, een verslag van een rondreis in Scandinavië, een oproep om mee te denken met het opzetten van een tentoonstelling en

informatie over de verzekeringen.

Als redactie zijn we op zoek naar leden die mee willen werken aan het maken van de Gildebrief. Als je dit leuk lijkt hou je dan niet in en mail naar hoofdredactie@vrijwilligemolenaars.nl of hoofdredactiegvm@gmail.com.

Als je dit niet leuk lijkt maar liever wil meewerken en meedenken in het bestuur kan dit volgens mij ook. Het bestuur is in ieder geval niet op volle sterkte. Voor belangstelling of informatie voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl. Als dit allemaal teveel van het goede is, bestaat ook de mogelijkheid om mee te denken en te helpen met het organiseren van de molenaarsdag in 2017. Meld je aan bij: molenaarsdag@gmail.com. Zie voor meer informatie het artikel.

Bas de Deugd

KAM, november 2016

De molenwereld is de laatste maanden opgeschrikt door twee ongevallen waarbij bezoekers zijn geraakt door het ronddraaiend gevlucht.

Op het moment dat ik zoiets verneem, zijn mijn gedachten allereerst bij de slachtoffers en hun familieleden. Plotseling eindigt een bezoek van een bezoeker aan een molen zo dramatisch.

Het Gilde legt contact en probeert waar nodig ondersteuning te bieden aan de betreffende molenaars en eigenaren van de molens bij wie het ongeval heeft plaatsgevonden. Ook voor hen is zo'n gebeurtenis dramatisch. Laten we hopen dat het herstel van de slachtoffers voorspoedig verloopt.

In het verlengde van het voorgaande toch ook maar een oproep aan eigenaren van molens. Eigenaren die een molen openstellen moeten zorgen voor een veilige omgeving voor bezoekers en vrijwilligers. Ook moeten dergelijke publiekstrekkingen (WA) verzekerd zijn voor het geval dat het, ondanks alle voorzorgen, toch mis gaat.

Bij mijn aantreden als uw voorzitter, november vorig jaar, heb ik mij voorgenomen alle afdelingsbesturen te bezoeken. Daarbij heb ik aangegeven in dit najaar hierover terug te koppelen. Het bestuur heeft dat inmiddels gedaan. Tijdens de Opleidingsraad (OR) in november is hierover met de afdelingsbesturen uitgebreid van gedachten gewisseld. Het verslag van de OR geeft hierover meer informatie. Toch wil ik u alvast een paar zaken meegeven. Mij is opgevallen dat de afdelingen sterk

georganiseerd zijn. Zij zijn de operationele eenheden van het Gilde. Binnen de afdelingen gebeuren de zaken waar het Gilde voor staat: het opleiden van leerling molenaars, zodat we voor nu en in de toekomst met molens kunnen blijven werken en daarmee het ambacht veilig stellen.

In de wijze van opleiden verschillen de afdelingen onderling weliswaar, maar het gezamenlijk startpunt is toch de Basisopleiding. Het is de conclusie van de leden van de OR dat de kwaliteit van de nieuwe molenaars goed is; in alle afdelingen slaagt bijna iedereen voor het examen dat de examencommissie van DHM afneemt. Dat rechtvaardigt de uitspraak dat de resultaten van de opleiding goed zijn. Er is wel een hoog percentage van leerlingmolenaars dat voortijdig het Gilde weer verlaat zonder getuigschrift. Hoewel we de laatste jaren nog steeds voldoende molenaars opleiden om het bestand gezond te houden, valt op dat circa de helft van de mensen die zich aanmelden, het opleidingstraject niet afmaken. Ik vind dat best veel. Er zijn op dit vlak ook grote verschillen tussen afdelingen. Dat geeft aan dat er ruimte voor verbetering is. Het bestuur zal ook in het komend jaar de contacten met de afdelingsbesturen blijven onderhouden.

Op initiatief van het GVM en de DHM is het reguliere bestuurlijk overleg tussen beide organisaties gewijzigd in een voorzittersoverleg tussen de vier grote molenorganisaties, te weten de DHM, het GVM, het AKG en het GFM. Twee keer per jaar en vaker indien nodig komen de voorzitters bij elkaar. Het

voorzitterschap wisselt en de DHM levert de nodige secretariële ondersteuning. Belangrijk agenda onderwerp is veiligheid, maar juist ook andere zaken komen aan de orde. Ik juich deze samenwerking van harte toe. De (voorzitters van de) besturen vinden zo elkaar vaker en makkelijker.

Veel molenaars en eigenaren van molens willen graag dat hun molen goed in de belangstelling komt en blijft van de lokale gemeenschap. Daarvoor worden allerlei initiatieven genomen. Bedenk daarbij welke historische achtergrond een molen heeft; in het verleden gebruikt als werktuig. Laten we als Gilde ervoor zorgen dat het ambacht van molenaar zo dicht mogelijk daarbij blijft.

Vanaf deze plaats feliciteer ik vast alle molenaars die dit jaar hun getuigschrift voor vrijwillig molenaar gehaald hebben. Het is een prachtige erkenning van uw inspanningen. Ik hoop u volgend jaar persoonlijk de hand te drukken en het getuigschrift samen met de voorzitter van de DHM te mogen uitreiken. Instructeurs en leden van de examencommissie bedankt!

De decembermaand is voor velen onder ons een maand van bezinning, terugdenken en vooral ook weer vooruitblikken. Ik wens u allen fijne dagen en hoop u ergens in 2017 te ontmoeten. We vieren dan dat we 45 jaar geleden als Gilde zijn opgericht.

Erik Kopp, voorzitter

Molenaarsdag 2017

Zaterdag 1 april 2017

In 2017 bestaat het Gilde 45 jaar. Dit willen we graag vieren. Bij het inleveren van dit bericht aan de redactie is het nog niet 100% zeker maar als het goed is doen we dit in het Openluchtmuseum in Arnhem op zaterdag 1 april 2017.

We starten deze dag om 10.00 uur met de Algemene Ledenvergadering. Aansluitend organiseert het Gilde de Molenaarsdag. Het programma van de Molenaarsdag start om 13.00 uur. Omdat we nog volop in onderhandeling zijn met het museum is nog weinig

nieuws te melden. Wat er wel duidelijk is dat we hulp kunnen gebruiken bij de organisatie van deze dag. We hebben hulp nodig voor de dag zelf en hulp bij het bedenken van activiteiten. Wil je helpen? Meld je dan aan op molenaarsdag@gmail.com

Wat we ook graag op tijd willen weten is of je van plan bent om te komen naar deze dag. Dit kan je doorgeven op hetzelfde mailadres. Als je dit doorgeeft betekent dit nog niet een definitieve opgave maar is dit voor de organisatie een inschatting om te weten

hoeveel mensen er kunnen komen. De eerste Molenaarsdag kwamen er ruim 450 bezoekers. De tweede dag ongeveer 250 bezoekers. De derde keer in Bleskensgraaf kwamen er slechts 40 bezoekers.

De datum en waarschijnlijk ook de plaats kan je alvast in je agenda zetten. Het programma volgt nog via Facebook, mail en de volgende Gildebrief.

Tot ziens op 1 april 2017!

MET DE BUS NAAR DE MOLENAARSDAG

Op 1 april 2017 is er weer een molenaarsdag gepland in het Openluchtmuseum. Molenwerkgroep Oostgroningen heeft weer het plan opgevat om bij voldoende belangstelling een bus te huren om van Winschoten over Groningen, Assen en Zwolle naar Arnhem te reizen. Om de belangstelling te peilen verzoeken we mensen die op deze gezellige wijze naar Arnhem willen gaan zich per mail te melden via info@molenwerkgroepoostgroningen.nl. Dan zal er ook bericht worden verzonden van vertrektijden, kosten en juiste opstapplaatsen.

Met vriendelijke groet,

Joep Gründemann
info@molenwerkgroepoostgroningen.nl
www.molenwerkgroepoostgroningen.nl

Contributie en verzekering voor 2017

Er zit een belangrijke wijziging in het vat. Die is bij het ter perse gaan van deze Gildebrief nog niet helemaal rond, maar het ziet er wel heel goed uit.

Het verzekerde bedrag voor de WA+ verzekering vertienvoudigt waarschijnlijk tot € 500.000. Het eigen risico bedraagt € 2.500,-. Van geval tot geval kan het Gildebestuur besluiten om tot € 2.250,- van dit eigen risico voor rekening van de vereniging te nemen.

Dat betekent in feite dat je mede-molenaars betalen voor jouw schade. Bedrijfsschade is uitgesloten evenals alle schade behalve molenschade.

Aansprakelijkheidsverzekeringen

De aansprakelijkheidsverzekeringen van het Gilde zijn zogenaamde secundaire verzekeringen. Die keren alleen uit als je geen aanspraak kunt maken op je eigen verzekering. Bij schade moet je dus ook altijd je eigen verzekering inlichten. Dat moet je ook zo snel mogelijk doen. Dit wordt nog weleens vergeten en dat loopt dan een keer verkeerd af, want de coulance van de verzekeraar kent grenzen. Net als bij elke andere verzekering moet je zelf ook geen uitspraken doen over de schuldvraag. Het enkele feit dat jij op een bepaalde dag molenaar-van-dienst bent, wil nog niet zeggen dat je aansprakelijk bent voor alles wat er die dag op de molen gebeurt.

Vrijwilligers

Veel molenorganisaties hebben zelf ook een goede WA-verzekering en zijn ook verzekerd als één van de vrijwilligers schade aan de molen veroorzaakt. Dat lijkt op het eerste gezicht dubbel, maar dat is het niet. Op deze manier voorkom je namelijk discussie over de schuldvraag tussen moleneigenaar en molenaar. Dit soort dingen kun je beter vooraf regelen dan er achteraf over procederen. Misschien moet je even nagaan hoe dat bij jou op de molen geregeld is. Mocht je moleneigenaar niet weten waar hij terecht kan, dan mag hij contact opnemen met het Verzekeringssecretariaat van het Gilde.

Contributie en verzekeringspremies zijn ongewijzigd.

- de contributie voor geslaagde leden bedraagt € 25,-
- leden in opleiding betalen incl. WA+ € 28,50
- de minimumcontributie voor donateurs is € 15,-
- de premie voor de WA+ verzekering is € 3,50
- voor de ongevallenverzekering is de premie € 9,50

De premieervaldag is ook ongewijzigd. Zorg dus dat je voor 1 januari 2017 betaalt.

Aan een verruiming van de leeftijdsgrens voor de Ongevallenverzekering wordt druk gewerkt, maar daar is nog geen uitsluitel over. Vooralsnog blijft de grens 75 jaar.

MOLENSTEENMAKERIJ

Voor de beste kunstmaalstenen als ook blauwe basaltlava maalstenen. Tevens wrijfstenen, kweernen (romeins model) demonstratiestenen (ø 10, 15 of 20 cm) en huishoudmolens. Zeer snel en vakkundig scherpen van uw molenstenen en maaltechnische adviezen.

Werkplaats:
Rijksweg 146
6586 AB Plasmolen, Nederland
Telefoon: 024 - 696 36 54
Fax: 024 - 696 36 57
GSM 0653667686
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Revisie Basisopleiding afgerond

‘Het duurt even, maar dan heb je ook wat goeds’, hoor je soms. Dat het even geduurd heeft, willen we niet ontkennen. Of het wat goeds is? Dat moeten de gebruikers gaan beoordelen. Ofwel: de instructeurs, stagemolenaars en de leerling-molenaars. Maar toch: de revisie van de Basisopleiding voor de Vrijwillig Molenaar is afgerond. Gelet op alles wat er aan kennis en ervaring van heel veel mensen in verwerkt is, hebben we er alle vertrouwen in dat het inderdaad ‘wat goeds’ is geworden.

Vooraf

De Basisopleiding is destijds gefaseerd verschenen en de eerste hoofdstukken dateerden al van 1993. Het laatste hoofdstuk van 2008. In die jaren is er in de praktijk veel mee gewerkt, waarbij bleek dat hier en daar wel wat aanpassing nodig was.

In 2013 heeft het Gildebestuur de eerste stappen gezet op weg naar complete revisie van de Basisopleiding. Nynke Vellinga pakte het werk op, maar moest dat helaas na enige tijd vanwege studie weer teruggeven. In 2015 is opnieuw een start gemaakt door Patrick van Kessel en ondergetekende. Er kwam weer schot in de zaak en uiteindelijk is de streefdatum van 1 november 2016 gehaald.

De opdracht

Onze opdracht luidde simpel: reviseer de Basisopleiding.

Met daarbij nog wat kanttekeningen. Beslist niet herschrijven, waar nodig verbeteren, aanvullen of weglaten.

Alleen hoofdstuk 8 Het weer, mocht geheel nieuw geschreven worden en er moest iets toegevoegd worden over 'De molen als monument' en 'De molenaar als gastheer'. Tenslotte mocht de map niet dikker worden; liever

dunner. Als je dan toch bezig bent, neem dan gelijk de taal mee. Ook taal blijkt in twintig jaar te veranderen.

Werkwijze

Een omvangrijke taak als deze moet je niet alleen willen doen. Omdat velen méér weten dan wij, wilden we een zo breed mogelijke inbreng vanuit het veld hebben. Daar zit namelijk enorm veel ervaring en kennis. Uit 2013 bleek gelukkig nog een lijst te bestaan met namen van mensen die zich bereid hadden verklaard om mee te willen werken. Sommigen hadden zelfs al wat voorstellen ingediend. Al deze mensen hebben we opnieuw benaderd met de vraag of ze nog steeds bereid waren mee te doen. En of ze voorkeur hadden om een specifiek onderwerp onder handen te nemen, gezien hun deskundigheid of interesse. Ondanks dat sommigen wat teleurgesteld waren dat er na hun eerste aanbod aanvankelijk geen vervolg was gekomen deed vrijwel iedereen weer mee. Ook anderen boden hun hulp aan.

Vervolgens hebben we alle onderwerpen verdeeld onder de 'meelezers' met de vraag de tekst kritisch door te nemen en aantekeningen of opmerkingen toe te voegen die ze wenselijk vonden. Sommige hoofdstukken werden

zelfs door meerderen bekeken.

Zo kwam er een stroom aan opmerkingen, adviezen, tips en ervaringen binnen uit het hele land.

Dat moest vervolgens allemaal beoordeeld worden: nemen we dat over of niet? Passen we dat aan of niet? Is dat een zinvolle aanvulling of niet? Voortdurend moest je daarbij in je achterhoofd houden, dat de Basisopleiding primair een instructieboek voor beginners is. Soms was informatie buitengewoon interessant, maar ook te diepgaand voor iemand in opleiding. Maar ook werd meegewogen wat volgens de exameneisen nodig is. En natuurlijk: voor veel praktische zaken blijken meerdere goede oplossingen mogelijk. Maar ze allemaal vermelden brengt een leerling in verwarring.

Dit was het meest tijdrovende gedeelte. En soms wilden we het naadje van de kous weten en volgden er nog meerdere mailwisselingen om de zaak helder te krijgen.

Zo wilden we bijvoorbeeld goed beschreven hebben, wat je moet doen bij vangbreuk. Over eerst ruimend om kruien is iedereen het wel ongeveer eens, hoewel het niet moeilijk is, situaties te bedenken waarbij krimpand kruien ook een goede oplossing kan zijn. Maar kun je wel afzeilen als je bijna dwars op de wind staat? Dus hoorden we liefst de ervaring van iemand die dat al eens heeft meegemaakt. Vind die maar eens...! Ook J. den Besten beschrijft in zijn 'Opleiding watermolenaar' wel hoe ze met z'n drieën de molen ruimend kruiend tot stilstand kregen, maar hoe hij vervolgens 'uitspande' vermeldt het verhaal niet. Wel dat hij na afloop van schrik een neutje dronk...

Langzaamaan kwam het eind in zicht. Het is nu klaar. Nou ja, klaar: in je eigen beleving is het nooit af. Hoofdstukken die gereed waren, pakte je toch weer opnieuw op, als je ergens wat hoorde of las. 'Dit is belangrijk: staat dat er eigenlijk wel (goed) in?' 'O, daarover moeten we beslist nog wel even een opmerking toevoegen'.

Als een hoofdstuk gereed was, ging het naar een taalpurist die zijn hulp aanbood om nog eens kritisch naar de taal en spelling te kijken. Vervolgens moesten zijn opmerkingen weer verwerkt worden. Daar wordt je bescheiden van trouwens, want ondanks mijn kritische blik blij ik toch taal- of spellingfouten over het hoofd te hebben gezien. (Bedankt, RB!)

Wat is er veranderd?

Er zijn heel veel kleinere en grotere wijzigingen aangebracht, variërend van een heel hoofdstuk weglaten (Hoofdstuk 18 Vragenlijst) tot b.v. een naam van een onderdeel, om maar iets te noemen. Soms zijn stukken tekst verplaatst of samengevoegd. Veel wijzigingen betreffen niet zozeer fouten, maar dan is de tekst wat beknopter geschreven of juist wat uitgebreid. Soms zijn hoofdzaken wat meer belicht of zijn andere accenten gelegd. Of is gedateerd taalgebruik aangepast.

Hieronder volgen in het kort enkele van de meest opvallende veranderingen:

Uit alle hoofdstukken zijn de paragrafen 'Wat men dient te weten' verwijderd. De inhoud was vanwege nieuwe exameneisen deels niet meer correct. Ook zijn de exameneisen via de website goed toegankelijk en beter up-to-date te houden dan in een boek.

Alle 'Aanbevolen literatuur' achter elk hoofdstuk is ook verdwenen: er is nu alléén de literatuurlijst voor de hele Basisopleiding (Hoofdstuk 3). Die informatie was gewoon dubbel opgenomen.

Hoofdstuk 1: een nieuwe voorzitter schrijft uiteraard een nieuw voorwoord.

Aan Hoofdstuk 2 Inleiding, zijn twee paragrafen toegevoegd: 2.6 *De molen als monument* en 2.7 *De molenaar als gastheer/ambassadeur*. Dit mede naar aanleiding van de exameneisen.

Hoofdstuk 3 Literatuurlijst. Dit is één lijst voor de hele Basisopleiding. Er is nog een aantal nuttige websites aan toegevoegd.

Hoofdstuk 4, 5 en 6 ondergingen geen grote wijzigingen.

Interessant was de discussie over het type kruiwerk van een paltrok. We rekenen dit doorgaans bij de rollenkruiwerken, maar vrijwel het gehele gewicht van deze molen rust op de koning. Kraagstuk + koning kun je met goed recht ook een zetelkruiwerk noemen. Te meer, daar de rollen slechts de achterzijde van de molen ondersteunen.

Voor de opmerkmaken onder ons: Fig. 5.6.2.2 laat weer een echte boktjasker zien, maar heeft wel een nieuw nummer gekregen (nu Fig. 5.6.3.1), omdat voor de paaltjasker en de boktjasker twee aparte paragraafjes zijn gemaakt. Deze 'fout' is een van de meest vermelde opmerkingen! Verder hebben we achter 5.8.6, de zelfkruiging, nog het kettingkruiwerk toegevoegd. Vroeger kwam dat vaker voor, maar tot aan de restauratie van de Kilsdonkse molen was dat type er niet meer in ons land.

6.3.4. *Het voordragen van een nieuw zeil is veel uitgebreider beschreven.*

Ook is het onderscheid tussen remkleppen en regelborden duidelijker uitgewerkt (6.4.8)

Hoofdstuk 7 De praktijk, leverde veel opmerkingen op. Paragraaf 7.3.9/10/11 over de vang, de knepel en de trekvang zijn gecombineerd met resp. 7.4.1.4.a/b/c.

7.6 *Aandachtspunten voor de poldermolenaar* is verplaatst naar Hoofdstuk 11 als 11.5.5 en 7.7 *Aandachtspunten voor de korenmolenaar* is verplaatst naar Hoofdstuk 12 als 12.8.

7.3.13 *Wat te doen bij vangbreuk* en 7.3.14 *Wat te doen als de molen achteruit draait* zijn uitgebreider beschreven.

Hoofdstuk 8 Het weer, is geheel nieuw geschreven. Dit is gedaan door David Henneveld, meteoroloog, die voor diverse afdelingen van het Gilde ook weercursussen heeft verzorgd. Met de nieuwe inhoud van dit hoofdstuk heeft iedereen al kennis kunnen maken omdat deze inmiddels ook als 'Weerinformatie' onder alle Gildeleden is verspreid.

Hoofdstuk 9 De Molenbiotoop, 9.8 *Verklaring van juridische termen* en 9.9 *Verkorte procedureschema's* zijn verwijderd. Wie echt de strijd tegen windbelemmering wil aangaan had hieraan te weinig en deze informatie is erg gevoelig voor wijzigingen. Wel is een korte verwijzing opgenomen over hoe je bezwaar kunt maken tegen een bestemmingsplan en een verwijzing naar een website van de overheid rond de te volgen stappen.

Hoofdstuk 10 Veiligheid. De inhoud van 10.2 *De juridische kant van veiligheid* is verwijderd. Daarvoor in de plaats is informatie over veiligheidswetgeving en aansprakelijkheid opgenomen. Wat onze ideeën over veiligheid betreft zijn de tijden echt veranderd!

Zo wordt het gebruik van valbeveiliging nu als regel beschouwd, niet meer als uitzondering!

En als de moleneigenaar het voorschrijft zelfs als verplicht!

Ter illustratie van de veranderde opvattingen is het wel aardig te vermelden

den, dat ik in lesmateriaal van rond 1970 ergens het advies tegenkwam om bij het zelf (!) aanslaan van de roewiggen wel een touw om je middel te doen en in de kap vast te zetten als valbeveiliging...

Ander opmerkelijk punt: één been door het hekwerk steken mag je zeker adviseren om steviger te staan, maar niet als beveiliging tegen vallen. Valt je leerling dan toch (en breekt zijn been gegarandeerd!) dan pleit dit advies je niet vrij van aansprakelijkheid.

Verder liet de oude tekst hier en daar nog wel enige ruimte om soms bij draaiende molen in de kap te komen, maar dat hebben we nu tot 'ontoe-laatbaar' verklaard.

Verder moet een molenaar toezicht houden op bezoekers; maar dan moet je er wél zicht op hebben!

Ook het verhaal over bliksembeveiliging (10.1.6) is behoorlijk aangepast. Op dit terrein is qua opvattingen en regelgeving de laatste jaren nogal wat gewijzigd.

Hoofdstuk 18 De vragenlijst, is verwijderd. In de inleiding stond, dat deze vragen mede toegevoegd waren 'om de voortgang van de opleiding te volgen'. Maar daarvoor is tegenwoordig een aan de exameneisen gekoppelde checklist beschikbaar. De Vragenlijst gaat soms ook verder dan de exameneisen en gaat te diep in op details.

Hoofdstuk 20 Statuten en Huishoudelijk reglement is ook verwijderd. Die horen niet in een cursusboek. Daarvoor is de website van het Gilde een veel beter medium. Ook om de informatie snel te kunnen bijwerken.

Opvallende zaken

Ik wil een paar opvallende veranderingen noemen.

Zo leert de Basisopleiding (7.2.5) ons dat je bij het wegzetten van de molen de horizontale roe niet op z'n wiggen moet laten rusten i.v.m. indeuken en losraken ervan. Dat indeuken betrof echter niet de harde wiggen maar voor de (zachte, grenen) houten roeden. Niet de stalen roeden. Kies bij het wegzetten juist wel regelmatig een andere stand van het gevluht om inwateren te 'spreiden' over alle enden, luidde het advies van een molenmaker.

Wie hier de oude aanwijzing van de Basisopleiding blijft volgen, krijgt hem vaker op bezoek om heklatten te vervangen. Hij komt graag, overigens!

De Basisopleiding adviseerde bij vangbreuk (7.3.13), als je halve wind gekruid bent, eventueel bij te harde wind de zeilen 'bovenaan los te snijden en te laten wegwaaien'. Daar is wel een betere oplossing voor te bedenken...

Bij achteruit draaien (7.3.14) wordt geadviseerd, krimpnd om te kruien 'omdat dan de voorzoom (met de lussen) naar de wind is gekeerd en het mogelijk is, voorzichtig het zeil weg te rollen.

Maar waarom niet gewoon op de snelste manier op de wind kruien? Zodra het gevluht stil gaat staan de vang erop, de molen doorkruien op de wind en 'gewoon' afzeilen.

Streekeigen termen staan onder druk sinds het verschijnen van de Basisopleiding. Van Texel tot Gronsveld leren we allemaal uit hetzelfde boek dezelfde namen en termen. En nemen we vanzelf aan dat iets overal zo heet. Zo mopperde een Hollandse houtzager, die hoofdstuk 15 kritisch doornam, dat 'er allemaal Zaanse namen in staan'. Toen ik z'n Zaanse collega om advies vroeg over iets, werd ik weer gewezen op foute benamingen die ik gebruikte...

Dus, streekeigen instructeurs en molenaars: let op uw saeck!

Hoe heet ie nu?

In de praktijk hebben we het meestal over 'Basiscursus'. En zoiets stond ook een tijdlang op de mappen gedrukt. Maar dit document is helemaal niet opgezet als cursusboek. Het is meer een handboek. Maar als we het 'Handboek' gaan noemen, moet er een nieuwe ISBN registratie worden aangevraagd.

In het colofon van de eerste uitgave staat: 'Basisopleiding voor de Vrijwillig Molenaar'. Laten we het daar voortaan maar weer gewoon op houden en de discussie sluiten. En wie behoefte heeft aan structuur in de instructie, kan naast de Basisopleiding de Lesbrieven gebruiken.

Tot slot

Het afgelopen jaar hebben we beide 'Blauwe mappen' (thans grijze) herhaaldelijk en zeer intensief doorgespit. Daarbij groeide, ondanks dat revisie nodig was, ook bewondering en waardering voor de mensen die dit lijvige werk ooit hebben samengesteld. Het is nog steeds onmisbaar voor de opleiding. Maar daarnaast is in dit document van meer dan 600 bladzijden uitgebreid en met kennis van zaken vastgelegd, wat het ambacht van molenaar – inmiddels tot immaterieel cultureel erfgoed verklaard – inhoudt. Deze Basisopleiding krijgt zo een bijna monumentaal karakter! Daar mogen we als Gilde best trots op zijn!

Veel dank zijn we verschuldigd aan al die mensen van binnen en buiten de molenwereld, die enthousiast hebben meegewerkt aan deze revisie. Sommigen hebben daar heel veel uren ingestoken. Altijd was er de bereidheid, een vraag te beantwoorden of ons wijzer te maken dan we waren. En daar profiteren alle Gildeleden weer van. Dank daarvoor!

Excuses aan de mensen, die aangeboden hebben mee te werken aan een nieuwe lay out; die hoorde niet bij onze opdracht en zit ook niet in de plannen.

O ja, nog even dit: de omvang is inderdaad kleiner geworden bij deze revisie.

*Mede namens Patrick van Kessel,
Kees Kammeraat*

Overzicht geslaagden

In de eerste helft van 2016 heeft de examencommissie van "De Hollandsche Molen" weer het examen voor het "Getuigschrift Vrijwillig Molenaar" afgenomen. Het totaal resultaat van deze voorjaarsexamens is als volgt. Aantal kandidaten (wind en water) was 46. Hiervan 5 kandidaten afgewezen. Het slagingspercentage is 89,1%.

Do. 7 april, Pelmolten Ter Horst, Rijssen

De heer G.J.W. Postel
De heer J.L.F. Versteeg
De heer R. van Katwijk
De heer W.J. ten Dam

Ma. 11 april, De Vier Winden, Reutum

De heer W.J.P. Klaas
De heer A.J.M. Zwitserlood

Wo. 13 april, De Hompesche Molen, Stevensweert

De heer R.W.P.M. Luijs
De heer H.H.W. Sloesen
De heer L.T.A.M. Verschuieren
De heer T.G.W. Thijssen

Vr. 15 april, Jan Pol, Dalen

De heer G.H.M. Hilgenkamp
De heer L. Idema
De heer G.H. Gustin
De heer T.H.J. Diepemaat

Ma. 18 april, De Volharding, Best

De heer F.A. van der Doelen
De heer H.F.C.M. Verberne
De heer G.R. Verwegen

Wo. 20 april, Kortrijkse Molen, Breukelen

De heer H.H.M. Derks
Mevrouw L.G. Lucassen
Mevrouw N. Moeijes
Mevrouw J.M.A. Nankman

Wo. 20 april, De Lellie, Etten-Leur

De heer B.A. Reeders
De heer T.A.J. Hop

Do. 21 april, Molen van de polder Westbroek, Oud-Zuilen

De heer G. ten Brinke
De heer J.A. Suurmond

Di. 10 mei, Windlust, Wassenaar

De heer A.J.M. Engelbart
Mevrouw M.H. Ottolini - van der Hulst
De heer P.H.M. van der Zijden

Do. 12 mei, Jan van Arkel, Arkel

De heer C. de Bruijn
De heer J. de Peuter
De heer H. Visser
De heer A. Stam

Wo. 18 mei, Oostmolen, Mijnsheerenland

De heer B. van den Hoek
De heer M.D. van Buren
De heer V.M. de Ruijter

Do. 26 mei, Sevink Mölle, Winterswijk Meddo

De heer R.G.C. Hilbers
De heer M. Regelink
De heer M.R. Mulder

Ma. 30 mei, De Witte Watermolen, Arnhem

De heer P. Raggars

Ma. 30 mei, Molen De Kroon, Arnhem

De heer D. Brouwer
De heer G.W. Gramser

Najaar van 2016 heeft de examencommissie van "De Hollandsche Molen" weer het examen voor het "Getuigschrift Vrijwillige Molenaar" afgenomen. Het totaal resultaat van deze najaarsexamens is als volgt. Aantal kandidaten (wind en water) was 41 (waarvan 4 herexamen en 1 voor 2e maal herexamen). Eén kandidaat heeft zich om medische redenen teruggetrokken. Door ommissie afdeling Zuid-Holland 1 herexamen kandidaat toegevoegd. Totaal blijft 41 kandidaten (waarvan 6 herexamen kandidaten). Geslaagd: 36 kandidaten, 35 windmolen (waarvan 4 herexamen en 1 voor 2e maal herexamen), 1 watermolen. Afgewezen: 5 kandidaten windmolen (waarvan 1 herexamen). Het slagingspercentage is 87,8 %.

Ma. 19 september 2016, Holten's Molen, Deurne

De heer W.L. Boender
De heer L.G.W. Elbers
Mevrouw M.C. Wels
De heer B.H.W.R. de Wit

Wo. 12 oktober, Oldemeule, Hengelo

De heer W.B.J.M. Kamphuis
Di. 20 sept. 2016, De Oude Knecht, Akersloot
De heer G.D. Boers
De heer P. Boersma

Wo. 28 sept. Molen De Engel, Varsseveld

De heer F.B. Gerritsen
Mevrouw N. van Otterloo
De heer W.A.M. te Molder

Do. 29 sept. 2016, Boezemmolen no. 6, Haastrecht

De heer P.J.M. Huigsloot
De heer T. Hoogervorst
De heer S.V.M. Flipsen

Do. 6 oktober 2016, De Windhond, Soest

De heer J.H. Houben
De heer G.K. Terpstra
De heer R.D. Bennink

Vr. 7 oktober 2016, De Grauwe Beer, Beesel

De heer M.T.P. Joosten
De heer K. Goorman
De heer H.W. Claessen

Wo. 12 oktober 2016, Wissink's Möl, Usselo

De heer T.J. Dijkstra

Do. 13 oktober, Molen van Goidschalxoord, Heinenoord

De heer F.C. de Bode
Mevrouw Y.V. Rozendaal

Do. 13 oktober 2016, Eben Haëzer, Enumatil

De heer D.M. Doeglas
De heer B. Hogewerf
De heer J.O. van Engelenhoven

Do. 20 oktober 2016, Den Oord, Ommen

Mevrouw W. Zielman-Weijdemann
De heer G.B. Kat
De heer R.J.W. Oude Rengerink

Di. 25 oktober 2016, Werklust, Oene

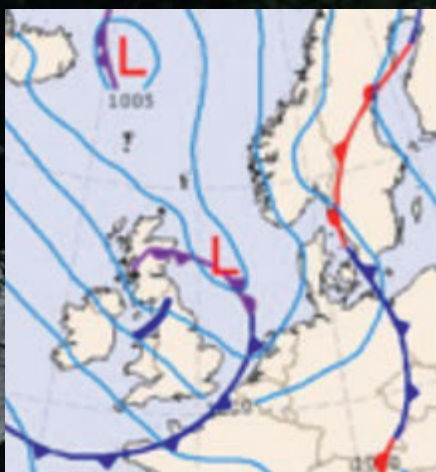
De heer R. Geerligs
De heer G.J. Wagenvoort
De heer J.P. Luggens
De heer G.B. van Gelder

Wo. 2 november 2016, Ceres, Bovenkarspel

Mevrouw S.M.C. Verscheure
De heer S. Boersma
De heer R. Platenburg
De heer P.R. Buurmans

Embedded CB'S op een koufront, altijd oppassen!

Afgelopen dinsdagmiddag 18 oktober trok een koufront over ons land naar het oosten, waarbij de Twiskemolen in Landsmeer zwaar beschadigd raakte door een windhoos. Hierbij een terugblik op deze bijzondere dag.

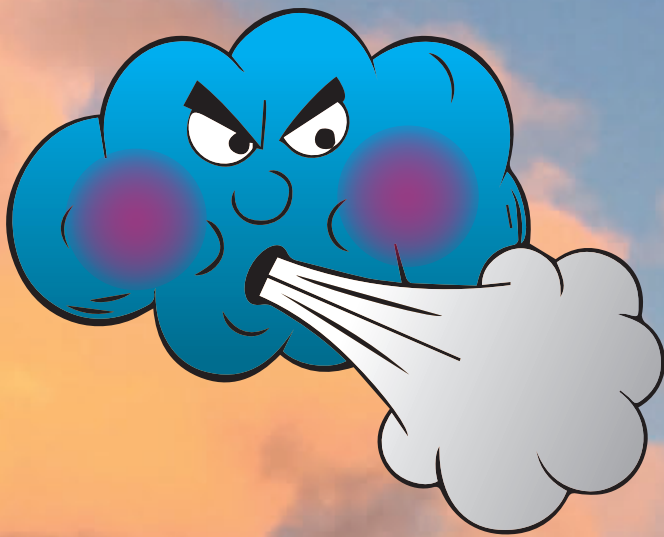
Weerkaart van Hirlam dinsdag 28 oktober om 12 uur 's middags

Dinsdag 18 oktober staat in het teken van een zich ontwikkelende depressie boven de Noordzee. Een bijbehorend koufront zou in de middag over ons land trekken. Op zich niets bijzonders. Geen diep lagedrukgebied, geen stormwinden maar wel buien met kans op windstoten en onweer. Daar was in de ochtend code geel voor uitgegeven door het KNMI met windstoten die lokaal 75 km/uur zouden kunnen halen.

Windschering

Kijken we de lucht in die middag dan nam de wind snel toe met de hoogte en veranderde tevens van richting, de zogenaamde "windschering". Aan de grond waaide een ZZW 3

Bft, op enkele honderden meters hoogte al een windkracht 7 uit het ZW en rond 3 km hoogte waaide een WZW wind, kracht 8. Op deze windkracht 8 waren ook de windstoten berekend, rond 75 km per uur. De kans dat op het koufront een actieve buienlijn zou ontstaan was groot en daarmee ook de kans op de windstoten. De modellen gaven hiervoor een duidelijke indicatie. De buien zouden een hoogte (dikte) kunnen bereiken van een kilometer of 6, ook niets abnormaals (dus vanaf de grond gezien tot 6000 meter hoogte). In de middag kwam het koufront inderdaad over met een smalle, felle buienlijn, lokale windstoten en onweer en zelfs enkele windhozen.

Bovenstaande stukje geeft aan wat en allemaal plaats vond in de atmosfeer maar wat heeft een molenaar hieraan? Niet veel, wat de meeste gegevens en kennis heeft een molenaar niet.

Wat heeft een molenaar wel?

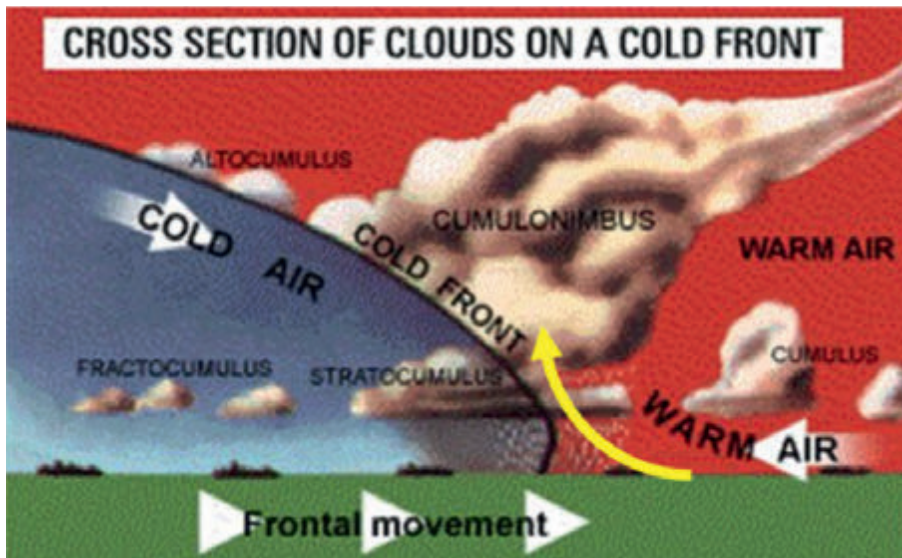
- Kennis van het weer die dag middels weerkaarten: wat voor front trekt er over mijn

regio vandaag, hoe laat ongeveer en hoe zit het met de windsterkte en windrichting?

- Een smartphone met elke 5 minuten een nieuw radarbeeld, al dan niet met onweer.
- Algemene weersberichten waarbij gewaarschuwd wordt voor buien met onweer en windstoten, code geel.
- Een mooi uitzicht en (enige) meteokennis middels een gevolgde cursus.

De gele pijl geeft de lucht aan die net voor het koufront uit omhoog gewerkt wordt. Tijdens passage van het koufront op dinsdag de 18e oktober gingen deze verticale bewegingen (gele pijl) enorm snel wat resulteerde in een smalle maar felle buienlijn.

Er trok die dag een zogenaamd koufront over met ingebedde CB's (buien, Cumulonimbus) die ook nog eens gerangschikt waren in een

De gele pijl geeft de lucht aan die net voor het koufront uit omhoog gewerkt wordt. Tijdens passage van het koufront op dinsdag de 18e oktober gingen deze verticale bewegingen (gele pijl) enorm snel wat resulteerde in een smalle maar felle buienlijn.

De beschadigde Twiskmolen in Landsmeer

lijn. Die buienlijn markeerde precies het grondkoufront. Omdat er meer neerslag zat rond het koufront, was de buienlijn als zodanig buiten lastig te zien, de wolken-tekening was lastig af te lezen. Op de radarbeelden was de buienlijn echter prima te zien.

Buien in een lijn gerangschikt? Alarmbellen moeten meteen gaan rinkelen. Gevaar voor windstoten en andere verschijnselen zoals onweer en snel draaiende winden.

Gevaarlijk

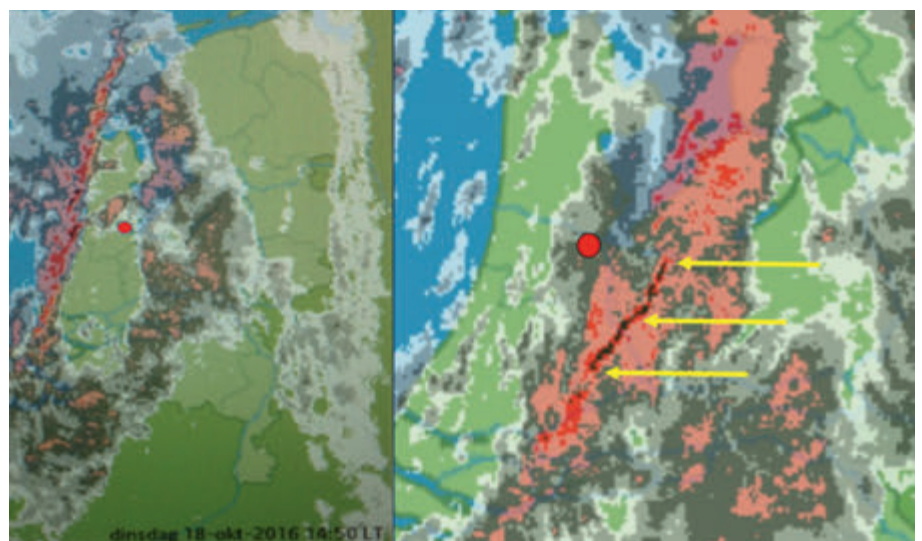
Koufronten die gekenmerkt worden door een actieve buienlijn (vaak zit die buienlijn verscholen in een regengebied rond het koufront), zijn altijd gevaarlijk. Dit komt vooral door hun flinke treksnelheid in combinatie met de hoge windsnelheden in de bovenlucht. Deze hoge windsnelheden, in combinatie met de erdoorheen vallende zware neerslag, kunnen tot forse windstoten leiden. Vaak zie je dit terug tijdens koufronten die bij een stormdepressie horen. Dit was echter bij lange na geen stormdepressie, vandaar dat de windstoten maximaal 75 km/uur konden halen.

In dit geval was de buienlijn zeer goed herkenbaar op de radar en ook goed te volgen. Duidelijk zijn ook de buien te zien als donker-rode vlekken op de lijn. Dat zich een windhoos zou ontwikkelen was echter vrij onverwacht. Een windhoos maar ook de windstoten, kunnen zich binnen enkele minuten ontwikkelen, toeslaan maar ook net zo snel weer verdwijnen. Het is altijd een zeer lokaal verschijnsel. Waarschijnlijk heeft zich een bui ontwikkeld in de buienlijn die de "windschering" omgezet heeft in een windhoos. Zeer lokaal en ook zo

weer verdwenen. Ook kan de straalstroom een rol gespeeld hebben want juist over Noord-Holland lag een zeer actief stuk. Om 14.50 uur lokale tijd ligt een scherpe en smalle buienlijn (het eigenlijke koufront) evenwijdig aan de kust en trekt oostwaarts. Er vooruit trekt ook wat regen over het land. (plaatje links). Om 16.45 uur ligt het koufront van Friesland naar west Brabant (plaatje rechts). Alleen boven Midden-Nederland liggen dan nog ingebedde actieve buien in het regengebied van het koufront met kans op windstoten (gele pijlen) (rode stip is Amsterdam). Als molenaar begin je niets tegen dit natuurgeweld. Een windhoos (hetzelfde als een tornado maar dan de meest zwakke vorm) haalt makkelijk 100

km/uur aan windsnelheden binnen een zeer klein gebied, waartegen maar weinig bestand is. Op tijd de molen stilzetten en zekeren is het enige wat men kan doen als windstoten verwacht worden, ook rekening houdend met de windrichting. En wellicht de bliksemafleider erop indien nodig. De waargenomen windhoos was plots ontstaan en zat verscholen in neerslag. Overigens wordt er nooit gewaarschuwd voor een mogelijke windhoos, alleen maar voor windstoten met hun maximale snelheid. Een plots optredende windhoos zal daar altijd boven zitten met zijn windkracht maar is en blijft vrij zeldzaam en vrij onvoorspelbaar.

David Henneveld, meteoroloog

Om 14.50 uur lokale tijd ligt een scherpe en smalle buienlijn (het eigenlijke koufront) evenwijdig aan de kust en trekt oostwaarts. Er vooruit trekt ook wat regen over het land (plaatje links). Om 16.45 uur ligt het koufront van Friesland naar west Brabant (plaatje rechts). Alleen boven Midden-Nederland liggen dan nog ingebedde actieve buien in het regengebied van het koufront met kans op windstoten (gele pijlen) (rode stip is Amsterdam).

Waarom staan heklatten naar voren?

De heklatten en daarmee de zeilen van een molenwiek staan iets naar achteren. Behalve aan de eind, daar staan ze naar voren. Hoe zit dat? Een molenwiek werkt als de vleugel van een vliegtuig. Aan de kant van de wiek die naar de wind is gekeerd ontstaat overdruk en door de vorm van de wiek gaat

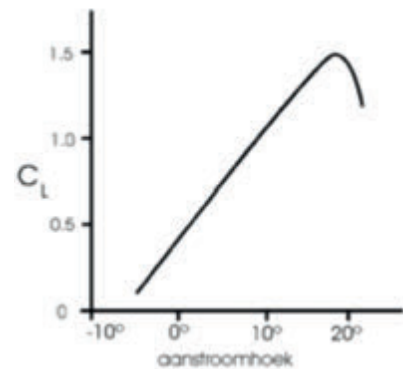
deze draaien. En stroomt de wind onder een hoek tegen de wiek. Er ontstaat een kracht, die net als bij een vliegtuig lift wordt genoemd. Die kracht is het sterkst als de heklatten en daarmee de zeilen tot maximaal 20 graden naar achteren staan. Dan is de Liftcoëfficiënt CL optimaal, zoals is af te lezen in nevenstaande grafiek. Als de aanstroomhoek groter wordt treedt een remmend effect op ("stall").

Het einde van de wiek draait rond met snelheden tot boven de 100 km per uur. Als aan het einde van de wiek overdruk zou heersen en aan de andere kant onderdruk, dan zou de wind ongecontroleerd om het einde van de wiek heen slaan, met nog veel meer turbulentie tot gevolg (wing tip vortex). Om dat te voorkomen, moet de liftcoëfficiënt aan het einde van de wiek bijna 0 zijn. Zoals je hiernaast kunt zien, moeten de heklatten daar dan een negatieve aanstroomhoek hebben.

Met andere woorden: ze staan naar voren. Bij moderne vliegtuigen en bij windturbines zie je ook wel een verticale "wingtip" die hetzelfde doel dient. Tegenwoordig kunnen we dit allemaal uitrekenen. We komen dan tot de ontdekking dat wat in de 17e eeuw tot stand

is gekomen door gewoon in de praktijk dingen uit te proberen de optimale oplossing was. Zoals het Oud-Hollands gevlucht gevormd is, zo trekt de molen het best. Ook als er in de 20e eeuw aan "wiekverbetering" wordt gedaan wijzigt de aanstroomhoek niet meer.

Het is overigens wel grappig, dat toen men vliegtuigen begon te maken, dezelfde zoektocht naar de optimale aerodynamische vorm opnieuw op gang kwam. Er zijn heel veel experimenten geweest met heel veel vleugelvormen. Geleidelijk gaan die steeds meer op elkaar lijken. Er komt een fraaie zeeg in en de punt van de vleugel verandert van vorm. Zet maar eens een aantal vliegtuigen op een tijdlijn en je ziet; een vleugel is net een molenwiek.

In memoriam Ron Wendel

Op 27 oktober is vrijwillig molenaar Ron Wendel na landurige ziekte op 62-jarige leeftijd overleden. Vanaf 2004 was Ron betrokken bij het reilen en zeilen van de Leidse Stevenshofjes molen, later was hij ook nog actief bij de Zuidwijkse molen (Wassenaar) en de Rijnenburgermolen (Hazerswoude-Rijndijk).

'Betrokken bij' is te zwak verwoord voor iemand die met hart en ziel het molenaarschap bedreef en zowel praktisch als theoretisch zeer goed onderlegd was. Voorzover onderhoud niet per se molenaarswerk was, kon Ron zich uitleven op wat klein onderhoud wordt genoemd, maar dat

hij met grote perfectie aanpakte. Bij open dagen was Ron een uitstekende molen-ambassadeur, die de bezoekers niet alleen over de molen vertelde, maar ook over de rol van het bemalingswerktuig voor het waterbeheer in de polders zuid van Leiden. Als er tijd voor was volgde dan ook nog uitleg over de ontstaansgeschiedenis van het gebied.

Toen Ron dit jaar vanwege zijn ziekte de molen helemaal niet meer kon en durfde te bedienen was dit een zwaar moment. Het was indrukwekkend om de dag na zijn overlijden niet alleen de vele molens van de Rijnlandse Molenstichting in de rouw te zien staan, maar ook alle Leidse stadsmolens. Op de dag van de begrafenis, 4 november, is

de auto met kist langs 'zijn' molen gereden en is de kap van de molen 'na gekrooijen', als passende laatste afscheidsgroet. Ron laat zijn vrouw Karin en drie kinderen achter.

Kees van der Steege en Pieter Koopmans, Stevenshofjesmolen Leiden (foto: John Stoel)

Rondje Noordkaap

Half mei 2016 vertrokken we met onze camper voor een rondje noordelijke landen. Via Kiel met de boot naar Oslo. Via De Lofoten naar de Noordkaap, waarna koers werd gezet naar Jacobselv het meest noord oostelijke gehucht van Noorwegen aan de Beringzee. Vandaar terug via Finland, Estland, Letland, Litouwen, Polen en wederom Duitsland.

Ruim 6 weken onderweg. Wij reizen op basis van een doel, maar zien onderweg wel hoe we dat bereiken. Maar uiteraard wilde ik ook graag enkele molens bezoeken onderweg. Altijd leuk want je komt op plekken, waar de gemiddelde toerist niet komt. Als voorbereiding, op de gps databank gekeken van Tims International. Duizenden en duizenden molens staan daar op in verschillende categorieën met foto's, zonder foto's of zelfs alleen maar een indicatie, maar allen met een gps aanduiding. Deze database kan men zelf aanvullen dus nog leuker is het, als je molens tegenkomt die nog niet vermeld staan.

Bad Bentheim

We beginnen in Duitsland waar de eerste vrije camperplek in het plaatsje Bad Bentheim ligt. Jazeker, van de beroemde Bentheimer zandsteen, waar molenstenen van gemaakt werden speciaal voor in onze pelmolens. Een klein maar leuk museum vertelt er alles over.

Op de boot naar Oslo zien we aan de kant in het plaatsje Laboe net boven Kiel een mooie windmolen staan met zelf kruierende roos. We varen er langs. Dit gebied moeten we nog eens uitgebreid bezoeken want er staan veel mooie windmolens en bijna allemaal zelf kruierend.

Noorwegen

In Noorwegen aangekomen met helaas een zeezieke echtgenote staan we al snel aan een prachtig fjord. Helemaal alleen met uitzichten en een stilte, die je alleen in Noorwegen tegenkomt. De volgende dag naar de eerste, vantevoren geplande bestemmingen. Het openluchtmuseum van Lille Hammer. Hier moet een Noorse watermolen staan. Alleen bij de ingang wist men van niets, terwijl iedereen goed Engels spreekt. Toch vonden we er maar liefst vier, met horizontale waterraderen, waarvan er eentje min of meer compleet was. De beroemde Noorse molens met een horizontaal rad bestaande uit bijna rechtopstaande schoepen in de as gemonteerd. De drie andere molentjes

allemaal min of meer gelijk en gelegen aan een molenstraat stonden er zeer vervallen bij. Het verbaasde ons in hoge mate. In een beroemd openluchtmuseum en dan zo vervallen in het high-tech land Noorwegen. Overigens verbaast het mij ook, dat er vaak gesproken wordt over de Noorse molen als we het hebben over horizontale waterradmolens. In de zuidelijke landen om de middellandse zee waren deze al bekend lang voor Christus.

Energiemolentje

In Noorwegen had ik drie molens gepland. Zo reden we door de hoogvlaktes van Oppland en zie, een niet geplande prachtige houtzaagmolen, aan een druk kolkende rivier met aan de andere kant een klein energiemolentje met een miniwaterrad. De houtzaagmolen was een turbine molen. Natuurlijk gesloten, maar zoals dat in Noorwegen gaat: je kon toch bijna overal bij behalve in dat gedeelte waar de turbine stond.

Omdat we deze kleine binnenweg hadden genomen kwamen we niet echt in de buurt van de tweede geplande watermolen, maar ik troostte me met de gedachte dat we nog een zoektocht moesten houden naar de meest noordelijke molen van Europa. Eerst deden we de Lofoten nog aan, wat een pracht met al die huizen op palen en de stokvissen die naar Gambia werden geëxporteerd. Op de Lofoten zijn we ook naar het Viking museum geweest. We waren reeds de poolcirkel gepasseerd met veel sneeuw en gingen op weg richting het hoge noorden. De Tims-database gaf aan, dat daar ergens een watermolen moest liggen. Weg van de E6 dus nog smallere weggetjes op kwamen we bij de Aursfjordsaga en iets verder dan gedacht, lag de houtzaagmolen te pronken. Natuurlijk weer gesloten, maar het telefoonnummer van de molenaar stond erop. Dus gingen wij bellen. Helaas draaiden ze

maar 1 tot 2 keer per maand en de molenaar woonde te ver weg om even te komen. Over 3 dagen zou hij komen zagen. We hebben toen ons zelf maar vermaakt bij deze mooi onderhouden molen met twee waterraden. Het grote onderste rad voor de aandrijving van de zagen, het bovenste rad dat in de goot stond is bedoeld om de boomstammen op zijn plaats te trekken op de slede. Nog 600 km omhoog naar de Noordkaap en 1200 km naar het oosten en daarna 450 km naar het zuiden was geen enkele molen te ontdekken. Wel een prachtig museum in Alta. Waar rotstekeningen van meer dan 8000 jaar oud zijn. Zo konden we zien dat men reeds 6000 jaar geleden aan het vissen was in de beroemde Vikingboten, wel klein formaat! Tevens was de wrijfsteen hier al bekend.

Finland

Inmiddels zijn we aangekomen in noord Finland. Ik zou zeggen het land van de turbine-watermolens. In noord Finland hebben we wel een hele nieuwe watermolen ontdekt die nog niet geregistreerd stond in de buurt van Petkula. Overigens was dit een molentje met een horizontaal rad althans, als dat niet kapot was geweest. Weer ging de reis een stuk verder, op weg naar Rovaniemi, midden Finland, bovenop de poolcirkel met de enige echte Kerstman. In de zomer was het 22 graden op de thermometer. De volgende geplande molen was niet te vinden dus op naar de andere en ja hoor de volgende zou moeten liggen aan een weggetje dat de grens vormde met Rusland. Plotseling midden in het bos stond een bordje Molenweg maar dan in het Fins. Diep het woud in met de camper kwamen we bij een soort boerderijtje aan een prachtig watertje. Niets te zien op het eerste gezicht en ook geen mensen. Beetje rond gelopen en toen

lag daar een Francis turbine aan de kant van de weg, weg te roesten. Het molengebouwje stond in het meertje maar was omgetoverd tot vishuisje en de molen was er niet meer. Jammer maar een heerlijke tocht was de beloning. Na 50 kilometer zagen we weer een bordje met molenweg erop wederom totaal onverwachts. Een turbine watermolen die natuurlijk ook gesloten was maar duidelijk op andere momenten in bedrijf als maalderij. Overigens stond de turbine verderop om elektriciteit op te wekken waarmee de molen draaiende werd gehouden. Voor even hadden we genoeg molens gezien. Maar ook waren we vol van al die pracht die de natuur ons de afgelopen vier weken had geschonken inclusief de niet ondergaande zon en de rendieren. Tijd om even bij te komen aan een Fins meer inclusief sauna, voor we aan de overtocht begonnen naar de Baltische staten. Daar in een volgend nummer meer over met echt unieke ervaringen op wind en watermolengebied.

Peter Raggars

Windmolenaar te Dordrecht en watermolenaar in Stramproy

Molen De Zwaluw wint de BankGiro Loterij Molenprijs 2016

Molen De Zwaluw uit Hasselt (Overijssel) is de winnaar geworden van de BankGiro Loterij Molenprijs 2016 en ontvangt hiermee een bedrag van 50.000 euro.

Dit maakte vereniging De Hollandsche Molen op vrijdag 7 oktober bekend tijdens het Nationale Molenfeest in de Stoomhal in Wormer. Na een nek-aan-nekrace liet De Zwaluw met 6.853 publieksstemmen de andere genomineerden achter zich.

Het prijzengeld wordt gebruikt om de wiken te vervangen. Voor de BankGiro Loterij Molenprijs waren vier molenprojecten genomineerd die gezamenlijk 24.084 stemmen hebben binnengehaald.

De wiken van De Zwaluw zijn dringend aan vervanging toe. Een grote groep vrijwilligers heeft de afgelopen maand hard gewerkt om zoveel mogelijk stemmen te krijgen voor hun molen, om te voorkomen dat deze 'vleugellam' zou worden.

De andere genomineerden gingen niet met lege handen naar huis: zij kregen één euro per ontvangen stem. Hierdoor ontving korenmolen De Goede Hoop in Mijnsheerland 6.624 euro, papierfabriek De Middelste Molen in Loenen 6.146 euro en molen De Korenbloem in Ulvenhout 4.461 euro.

Meedoen aan de BankGiro Loterij Molenprijs 2017

De BankGiro Loterij Molenprijs is een jaarlijkse publieksprijs, ingesteld door vereniging

De Hollandsche Molen in samenwerking met de BankGiro Loterij. De prijs stelt een molen in staat een langgekoesterde wens in vervulling te laten gaan.

Dus mocht u op uw molen ook nog een project hebben dat u dolgraag zou willen verwezenlijken? Kijk dan op molens.nl bij

Werken met molens. Daar vind u bij Meedoen aan de Molenprijs alle informatie over deelname aan de prijs.

Mocht uw twijfelen of uw project wel geschikt is? Neem dan contact op met Leo Endedijk of Ingeborg Pouwels van De Hollandsche Molen.

Molenfonds

Op de Molencontactdag van 18 november heeft De Hollandsche Molen het Molenfonds gepresenteerd. Het doel van het Molenfonds is het werven van geld, voor de instandhouding van molens.

Molenorganisaties kunnen een aanvraag indienen bij het Molenfonds voor groot onderhoud projecten. Er komen hier heldere criteria voor. Momenteel wordt het Molenfonds gevuld met een bijdrage van de BankGiro Loterij en de Gravin van Bylandtstich-

ting. Ook andere fondsen en in de toekomst ook bedrijven, worden benaderd.

Onderdeel van het Molenfonds is een crowdfundingplatform. Molenorganisaties kunnen hier hun wervingsproject vermelden en een eigen projectpagina krijgen. Iedereen kan een gift doen aan het project naar keuze via Ideal, creditcard of Paypal. En zo kan elke molenorganisatie een mooi bedrag bij elkaar krijgen voor bijvoorbeeld nieuwe zeilen of een bijdrage aan het nieuwe rietdek. Het

gebruikmaken van het platform is voor molenorganisaties geheel gratis.

Kijk op molenfonds.nl voor meer informatie.

Energie opwekken/besparen met molens

Een tijdje geleden fietste ik door Spaarndam en zag toen de korenmolen van Santpoort draaien. Het is altijd moeilijk om een draaiende molen te negeren en ik besloot om daar weer eens een kijkje te nemen.

De molen bleek net te zijn voorzien van een nieuw wiekenkruis, met op de ene roede Ten Have-kleppen en op de andere roede zeilen met Van Busselneuzen. De oude fokken lagen nog naast de molen. Voor molenaar Jos Kors was het ook een vrije dag, maar hij was zo vriendelijk om me toch een rondleiding te geven. De molen maalde om stroom op te wekken. Enkele jaren geleden is daartoe een installatie aangebracht. Volgens Jos was deze installatie ontworpen voor 12 kW, maar hebben de fokwieken nooit meer dan 9 kW kunnen leveren. Omdat Jos naast de molen woont, kan hij de molen vaak stroom laten opwekken, maar veel verder dan het dekken

van de eigen behoefte is het daarmee nog niet gekomen.

Op de fiets naar huis kon ik beredeneren dat ik met mijn eigen molen waarschijnlijk jaarlijks meer stroom bespaar dan Jos kan opwekken. Toevallig werd rond die zelfde tijd door het Hoogheemraadschap van Rijnland de capaciteit gemeten van mijn eigen Stommeermolen en het er naast staande gemaal. Hieruit kwam nog eens nadrukkelijk naar voren hoe waar deze conclusie was. De resultaten wil ik de lezers niet onthouden.

De Stommeerpolder

De Stommeermolen in Aalsmeer is gebouwd

om de 171 ha grote Stommeerpolder droog te houden. De polder is dus niet heel groot, maar wel erg diep want het winterpeil is vastgesteld op 5,10 m onder NAP. De molen slaat uit op de boezem van Rijnland, waarvan het peil gemiddeld 60 cm onder NAP staat, zodat de opvoerhoogte doorgaans 4½ m is. De vijzel is zo lang dat 5 m opvoerhoogte ook geen probleem zou zijn.

In de jaren zestig is de polder verenigd met de buurpolder, de Hornmeerpolder, en later nog met de Oosteinderpoelpolder. De peilen van deze drie polders verschillenden oorspronkelijk iets, maar zijn toen gelijkgetrokken. Hierdoor kan de molen thans 919 ha

bemalen en hoewel de kwel in deze drie diepe droogmakerijen niet buitengewoon groot is, is er toch zoveel waterbezwaar dat de molen eigenlijk altijd wel kan malen. Hier maak ik dan ook dankbaar gebruik van zodat de vijzel ieder jaar wel zo'n 2½ miljoen omwentelingen maakt. De vijzel staat hier dan ook altijd in het werk.

Stroom opwekken?

Hoewel de molen vaak lekker in bedrijf valt te zien vragen bezoekers mij toch regelmatig of je met de molen geen stroom kunt opwekken. Ik zeg dan altijd dat hij dat eigenlijk al doet, want iedere liter die de molen uit de polder maalt hoeft niet meer door het gemaal, zodat op stroom wordt bespaard. "Ja", zeggen ze dan meestal, "dat bedoelen we niet". Ik leg dan uit dat je wel een generator in de molen kunt zetten, maar in de overbrenging naar de generator gaat dan energie verloren en ook de omzetting van mechanische energie in elektrische energie gaat met verliezen gepaard. En wat doe je uiteindelijk met die stroom? Je zou er bijvoorbeeld een gemaal mee kunnen aandrijven, maar naast de transportverliezen van de stroom heb je dan ook te maken met verliezen in de motor, verliezen in de vertragingkast en verliezen in de pomp. Wat blijft er uiteindelijk over van de opgewekte energie? Het is veel efficiënter om met de molen gelijk dat water uit de polder te malen.

Metten is weten

Het voorgaande lijkt me erg aannemelijk, "maar cijfers spreken", zei de burgemeester: "Ik ben 100% tegen." (zegswijze in Friesland). Als het vroeger in het voorjaar en de zomer tamelijk droog werd dan werden de zeilen van de poldermolens afgehaald en werden de molens overhek gezet. In polders met veel kwel gebeurde dat natuurlijk niet en hoewel er hier altijd gemalen kan worden, voelt het toch wat vreemd aan om met 30 graden te gaan malen. Bovendien is het geen pretje om met die temperaturen de molen een eind te kruien en op te zeilen, dus meestal laat ik de molen dan maar staan.

Nu stond er woensdag 20 juli veel wind, terwijl het de afgelopen dagen vrij stil was geweest en er ook voor de komende dagen weinig wind werd verwacht. Hoewel het erg warm was besloot ik in de middag toch maar te gaan malen. Natuurlijk moest de molen eerst half om en nog geen uur aan het malen kwamen daar twee auto's van het waterschap aan. Ze wilden die middag (technisch weer

waarschijnlijk) de capaciteit van het gemaal meten en hadden daarvoor een klein bootje, van ongeveer een halve meter lang, dat aan de onderzijde met een sensor was uitgerust. Die sensor kon zowel de stroomsnelheid als de diepte van de sloot meten.

De molen en het er naast staande gemaal slaan hun water uit in de ringvaart van de Stommeerpolder, waarvan het deel bij de molen Molenvliet is genaamd. Ze hadden de bedoeling het bootje onder de brug over de Molenvliet te laten meten omdat de watergang daar een gemakkelijk te meten breedte heeft. Deze breedte, maal de diepte, maal de stroomsnelheid geeft dan de hoeveelheid water per tijdseenheid. Ze vroegen of de molen daarvoor stil gezet kon worden en ik vroeg, nu ze toch aan de slag gingen, of ze eerst ook konden meten hoeveel water de molen gaf. Dat wilden ze wel en het bootje werd eerst in de voorwaterloop van de molen te water gelaten. Daaruit bleek dat de molen bij 70 enden 27 m³/min gaf. Uitgaande van een opvoerhoogte van 4½ m, valt het geleverde vermogen zo gemakkelijk te berekenen want 1 watt [W] is gelijk aan 1 newtonmeter per seconde [Nm/s]. Omdat 1 m³ water 9810 N weegt, gaat het hier dus om $27 \times 9810 \times 4\frac{1}{2} / 60 = 19865$ W, ofwel bijna 20 kW.

Een korte zijsprong

Om ook 20 kW te leveren moet een molen met maar 1 m opvoerhoogte overigens wel 122 m³/min geven en dat zal niet meevalen. Wat betreft het geleverde vermogen zijn molens met grote opvoerhoogte dan ook wat in het voordeel en dat komt doordat de meeste energieverliezen een relatie hebben met de stroomsnelheid van het water. Molens met grote opvoerhoogte geven altijd minder water en hebben dus, relatief gezien, minder energieverliezen. Het is daarom ook slim om water in zo weinig mogelijk trappen omhoog te brengen. Als men bijvoorbeeld een polder heeft van 500 ha en ruim 4 m opvoerhoogte dan kan men die laten bemalen door een aantal molens in serie te zetten of parallel te plaatsen. In het eerste geval zou men dus een viergang van molens kunnen toepassen. Iedere molen heeft dan maar 1 m opvoerhoogte en kan dus veel water geven. Dit kan zowel met vijzels als met schepraderen. In het tweede geval kan men alleen met lange vijzels de opvoerhoogte in één keer overbruggen. Doordat de molens in de gang wat meer energieverliezen hebben, zou men nu net een

molen kunnen uitsparen en met drie molens kunnen volstaan. Het voordeel van de parallel geplaatste molens is verder nog dat als er één stuk is men nog twee overhoudt. Bij de viergang valt de hele bemaling uit. Wel hebben de molens in de gang een veel minder diepe en dure fundering nodig.

Energiebesparing molen

Het gemaal bleek 62,7 m³/min te geven en op de digitale ampèremeter kon ik aflezen dat de motor daarbij 170 A nodig had. De motor werkt met draaistroom van 380 V. Het uit het net opgenomen vermogen was zodoende $380 \times 170 \times \sqrt{3} = 111890$ W of wel 111,89 kW. Per m³/min dus 1,785 kW. De molen bespaarde tijdens de meting dus $27 \times 1,785 = 48$ kW. De 9 kW van de korenmolen van Santpoort steekt hier schril bij af en duidelijk is dat een generator in de Stommeermolen nooit 48 kW zou kunnen opwekken. Als de molen slechts 6m³/min geeft dan wordt er al 9 kW uitgespaard. Op een aantal korenmolens kan men de maalstenen ook elektrische aandrijven. Verschillende keren heb ik kunnen waarnemen dat de ampèremeter dan meestal ergens rond de 20 A aanwijst, zodat $380 \times 20 \times \sqrt{3} = 13164$ W, ofwel 13 kW nodig is. Als men die stenen met windkracht aandrijft dan bespaart men dus 13 kW.

Nu gaat het natuurlijk niet om een bepaalde piek in het op te wekken vermogen, maar om het aantal kilowattuur (kWh), dat is de tijd maal het vermogen. Als men na drie uren malen in de week al genoeg meel heeft, dan bespaart men hoogstens $13 \times 3 = 39$ kWh. Een generator die 39 uur in de week zou kunnen draaien hoeft dan maar gemiddeld 1 kW op te wekken om hetzelfde te kunnen besparen. Het probleem is dus vooral het bemannen van de molen. Om die reden kan het installeren van een generator op een waterradmolen meestal wel uit, want die kan men dag en nacht met weinig toezicht laten malen en op niet geautomatiseerde windmolens niet. De kosten van de installatie zal men er op windmolens zelden uit kunnen halen.

De conclusie kan dus zijn dat wanneer men met een windmolen energie wil opwekken men het beste de molen kan laten doen waarvoor hij gebouwd is.

oktober 2016

Jan Hofstra

Molens, een verbinding tussen culturen

In de hele wereld hebben molens gestaan en staan molens in allerlei soorten. Allen zijn en worden vooral gebruikt om moeizame werkzaamheden te verrichten. Het ophalen van water om over het land te gieten ofwel irrigatie en het malen van graan tot meel om er een eetbaar product van te maken behoren daartoe. In latere tijden werd de molen steeds meer als machine gebruikt om het vele zware werk sneller, goedkoper en wellicht beter uit te voeren.

De ons oudst bekende windmolen om water vanuit de rivier op het land te brengen staat afgebeeld op een graftekening in China omstreeks 100 jaar na Christus. Maar van reeds 2000 jaar daarvoor zijn er waterraderen bekend met een soort emmers eraan, die het land bevoelden, dit gebeurde in de Orbeidcultuur. Deze cultuur lag tussen de rivieren de Eufraat en de Tigris, het toenmalige Mesopotamië, nu het grensgebied van Iran en Syrië en later het hart van het gigantische Perzische rijk. Ongeveer 4000 jaar voor Christus werd het land dus reeds bevoeid.

Verticale windmolens

De eerste windmolens in die landen waren verticale molens. Molens waarvan de direct aangedreven as verticaal staat. In het grote Perzische rijk draaiden in de 6de en 7de eeuw reeds verticale windmolens, die molenstenen voortdreven. Wellicht komt deze techniek van windmolens uit China die voor bevoeiing van de velden zorgden. Er was toen reeds handelsverkeer tussen deze hoog ontwikkelde landen. Veel is verloren gegaan maar gelukkig niet alles. Tegenwoordig draaien nog steeds enkele oude verticale windmolens in Iran en Syrië. In die landen zijn ook nog oude waterraderen te vinden. In sommige gebieden in Syrië en Iran zijn nog delen van het 4000 jaar oude watervervoersysteem uit de bergen naar de lagere gebieden aanwezig. In de verte lijken die oude systemen op de watersystemen met de sprengen zoals die op de Veluwe te vinden zijn en vandaag de dag nog watermolens aandrijven.

Horizontale windmolen

Bij ons in het westen is de draaibare windmolen omstreeks 1150 ontstaan wellicht in Vlaanderen. Men zegt dat de Vikingen met hun kennis van het zeilen en de wind hier wellicht ideeën

hebben achter gelaten. Deze ideeën konden zijn opgepikt van hun tochten toen zij de Wolga afstroopten en via de Zwarte zee in Turkije terecht kwamen, waar ook verticale windmolens draaiden. Deze oorsprongsmythe is niet met zekerheid te achterhalen maar is heel intrigerend.

Perzische gedichten

De molens in het Midden Oosten inspireerden mystieke denkers uit die landen. Verschillende hebben gedichten over molens geschreven waarin de molen werd gebruikt als metafoor voor wat zij ervoeren en van binnen beleefden. Een van de grootste mystieke dichters was Mohamed Jalal ad-Din Balkhi Rumi (1207 – 1273 na Chr.) doorgaans gewoon 'Rumi' genaamd. Van zijn hand is het volgende gedicht:

*Abu Sa'id ging naar een molen
En vond hem snel aan het draaien
Hij keek een poos en daarna keerde hij terug
Naar zijn leerlingen aan wie hij een geheim vertelde.*

*"Deze molen is een goede meester
zijn voeten staan stevig, maar toch reist hij
Hoewel hij beweegt, komt hij niet van zijn
plaats:
Hij ontvangt veel grove dingen van iedereen,
Maar hij geeft het fijn terug elke keer opnieuw.
Als heel de wereld in rep en roer raakt,
Blijft hij spinnen met zijn hoofd en bekommerd
hij zich niet om de wereld"*

Rumi stichtte onder andere de dansende derwisjen, een soefi-orde van religieuze dansers en muzikanten. In de dans draaien zij om hun as, waarbij zij mediteren en de naam van God aanroepen. In de draaiende bewegingen die de derwisjen maken, is de liefde van Rumi voor verticale molens terug te vinden.

Bea Tilanus watermolenaar te Oud Valkenburg en ikzelf bedachten dat het een goed idee zou zijn om over dit alles een mobiele tentoonstelling te organiseren. Als het goed is, komt deze tentoonstelling door het gehele land in de diverse molen regio's incl. Vlaanderen te staan.

De tentoonstelling heeft als doel:

- Om de grote verscheidenheid van de oosterse en westerse molens aan een groter publiek te laten zien.
- De molen de plaats te geven die het verdient in de ontwikkeling van de geschiedenis van de mens en de techniek van heden ten dage.
- Om de mede-Nederlanders en vluchtelingen uit het Midden-Oosten meer te betrekken bij hun cultuur geschiedenis en de onze.
- Om de rijkdom van duizenden jaren denken, werken zichtbaar te maken door onze molens.

Wij worden ondersteund door, Asghar Seyed-Gohrab, hoogleraar Oosterse geschiedenis van de universiteit te Leiden die ook gespecialiseerd is in de gedichten en literatuur van

oosterse denkers en schrijver van verschillende artikelen over de rol van molens in de Perzische cultuur.

Wij zijn en gaan in gesprek met de molenorganisaties en hopen dat de vereniging de Hollandse Molen ons project wil adopteren, zodat het ingebed raakt in de molenwereld. Natuurlijk is het Gilde van Vrijwillige Molenaars ook onmisbaar evenals Tims Nederland/Vlaanderen en Tims International.

Om de tentoonstelling heen kan het leuk zijn te denken aan enkele culturele activiteiten die een extra verbinding kunnen leggen met de verschillende culturen.

Naast de molenorganisaties hebben wij natuurlijk de steun nodig van de mensen in het veld. Jij dus.

Voor de tentoonstelling zijn we opzoek naar tentoonstellingsruimtes: 1 per molenregio. De ruimtes dienen ongeveer 60 meter groot te zijn liefst op de begane grond maar 1 verdieping erbij moet ook kunnen.

Wij, de organisatoren, zijn bereid om per regio een presentatie te geven vooraf op een bijeenkomst van molenaars en belangstellenden georganiseerd door het betreffende regiobestuur.

De landelijke werkgroep creëert de tentoonstelling en richt hem in. De regio wordt verantwoordelijk voor onderhoud en eventuele culturele activiteiten. Doorgang van dit alles is afhankelijk of we voldoende geldelijke sponsoring kunnen verwerven en ondersteuning krijgen van de organisaties en plaatselijke mensen.

Doel is om eind 2017 de eerste twee maandelijkse tentoonstelling te openen nu alsnog gepland op de Kijk over den Dijk te Dordrecht.

Voor meer informatie kunt u terecht bij:

Peter Ridders
email: peteridders1948@gmail.com

De werkgroep bestaat momenteel uit:

Bea Tilanus	Wind/watermolenaar, antropoloog
Peter Ridders	Wind/watermolenaar, ambachtelijk kunstenaar
Jolinde R. Vroeijsen	Windmolenaar, geoloog
Ali-AsgharSeyed-Gohrab	Associate Professor Middle Eastern Studies Universiteit Leiden
Amin Ghodrätzadeh	Docent Perzisch Universiteit Leiden
Rob Kooiman	Museumprojecten/tentoonstellingen

Koning Molenzeeilen

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer

Sipke Koning
06-44003400

www.koning-molenzeeilen.nl

Zeilmakerij van Neerven bv

MOLENZEILEN IN WK77 BRUIN OF WIT, MARLON BOLUS ROOD

Driek van Erpstraat 1
5341 AK OSS
Tel. 0412-624028
Fax. 0412-627973
info@zeilmakerijvanneerven.nl

DEGELIJKHEID EN GEGARANDEERD DE BESTE KWALITEIT !!

Een zoektocht naar de oudste molens van de wereld

Onder de brandende Perzische zon rijden we door de woestijn richting de grensplaats Tayebad. Het jaren zeventig autootje waarin we zitten (een Paykan, voor de kenners te herkennen als een nagemaakte 1967 Hillman Hunter, die al decennialang dienst doet als de nationale auto van Iran) wiegt heen en weer op de dreunende Perzische popmuziek van de chauffeur. Ik zit achterin, ingeklemd tussen twee oude Afghanen met tulband en aan de andere kant een tapijt. Mijn reiskameraad zit voorin en kijkt grijnzend om terwijl kale bergen van de provincie Razavi-Khorasan om ons heen oprijzen. Wij zijn twee Hollanders in Iran, op zoek naar de oudste windmolens ter wereld.

Zo'n duizend jaar geleden schreef de Islamitische geleerde Abu al-Hassan Ali ibn al-Hussein al-Masudi (c. 896-956): "[het oosten van Iran] is bij uitstek een streek van wind en zand. Het staat bekend om hoe men de wind gebruikt om de molenstenen te laten draaien en om de tuinen water te geven. In deze wereld, God alleen weet het, is er geen plaats waar men meer gebruik maakt van de wind." De Perzische- of horizontale windmolen wordt algemeen beschouwd als de oudste vorm van een machine aangedreven door wind. De term horizontaal geeft aan dat de draaiing in het horizontale vlak plaatsvindt. Denk maar aan de draaideur van een groot warenhuis. Een aantal 'wieken' (zes of twaalf) zijn bevestigd rondom een staande spil die in een lemen gebouwtje opgesteld staat. Door de wind op vernuftige wijze door dit gebouwtje te laten waaien gaan de wieken draaien. Zo drijft de spil direct een koppel stenen in de kelder aan.

Bedevaartsoord

Een verhaal dat vaak wordt aangehaald als de vroegste historische vermelding van een windmolen, gaat over de tweede kalief Omar ibn al-Chattab (c.584-644) en Pirouz Nahavandi, zijn Perzische slaaf. De Perzisch-Sasanische soldaat Pirouz is gevangen aan het hof van de kalief in Medina. Daar schept hij op tegen de kalief over zijn capaciteiten als timmerman. Hij is namelijk in staat een ingewikkelde machine te bouwen. Deze machine zou zowel de tuinen van Sistan (een provincie van Iran) water kunnen geven, als al het graan vermalen, en dat

alles op windkracht. Als de kalief Pirouz uitdaagt om zo'n apparaat te maken, is zijn antwoord: "ik zal een windmolen bouwen waar de gehele wereld van zal spreken". Helaas voor kalief Omar was Pirouz iets anders van plan. De volgende dag vermoordt hij de kalief en gaat Pirouz de geschiedenisboeken in als de moordenaar van één van de grondleggers van het zevende-eeuwse Islamitische rijk en niet als eerste molenbouwer. Tegenwoordig is zijn grafthombe in de stad Kerman een heus bedevaartsoord voor nationalistische Iraniërs en molenfans.

Ruim dertien eeuwen later sta ik met mijn reiskameraad op het vliegveld van Teheran. Na de lange vliegreis (wegens studentenbudget de goedkoopste) waren we via Istanboel in Iran aangekomen. Het met zorg bij de ambassade in Den Haag geregelde visum werd door de groots besnorde douanebeambte bekeken. "Salam, welcome to Iran", sprak hij met een glimlach bij het zien van twee Hollandse koppen. Daarna werd het alleen maar beter. Onder het toeziend oog van een manshoog portret van grootayatollah Ali Khamenei rolde onze bagage netjes van de band en kon het avontuur beginnen.

Ongewone verschijning

Een Hollander op de straten van Teheran is een ongewone verschijning. Veel mensen knopen een praatje aan, en na het vertellen over waar we vandaan komen en het uitwisselen van de benodigde voetballers van Oranje (vooral Ruud Gullit geniet ongeken- de populariteit in Iran en het uitbeelden van zijn kapsel zorgt voor veel hilariteit) blijkt dat

weinig Iraniërs bekend zijn met hun eigen molen-geschiedenis. Na het uitbeelden van een molen dachten veel van onze nieuwe vrienden dat we ze plafondventilatoren probeerden te verkopen. Dat alles werd anders in de heilige stad Mashhad, in het uiterste oosten van Iran. Als de op twee na heiligste plek in het Sjiïsme, trekt Mashhad honderdduizenden sjiitische pelgrims uit het hele Midden-Oosten aan, met als gevolg scènes die doen denken aan de jaarlijkse Hajj naar Mekka. Daar ontmoetten we Davoud, een jonge bouwkundestudent die een logeerkamer over had waar we terecht konden. Toeval wilde dat hij oorspronkelijk niet uit Mashhad kwam, maar uit een plaatsje dicht aan de Afgaanse grens, in de richting van het 'molenland'. Na een paar dagen in Mashhad zouden we bij zijn ouders op bezoek gaan, en konden we vanuit daar misschien vervoer verder regelen. Het bleek een gouden zet en gewapend met (inmiddels gesmolten)

stroopwafels en een stapeltje molenansichten kwamen we aan in de plaats Torbat-e-Jam. Vernoemd naar het graf van de lokale Soefi mysticus Ahmad-i Jami (1048-1141), staat Torbat-e-Jam dan ook bekend om de vele Soefis die 's nachts blootsvoets dansen op het plein van de moskee (wij hebben ook even meegedaan).

Zijderoute-gebied

Na twee uur vanuit Torbat-e-Jam met het tapijt en de Afghanen in de auto kwamen we dus aan in Tayebad, onder de hippies begin jaren zeventig bekend als de grenspost naar hasjland Afghanistan. Daar zouden we worden opgewacht door een van de neven van onze vriend Davoud. Het oosten van Iran, deel van de historische regio Khorasan, wordt vaak bestempeld als gevaarlijk gebied. Hoewel de profeet Mohammed ooit sprak dat de drie Aardse Paradijzen

te vinden zijn in Syrië, Jemen en Khorasan, opereren er momenteel in de grensregio's met Afghanistan en Pakistan gewapende drugsmokkelaars. Zij voorzien via het oude Zijderoute-gebied Europa van heroïne en zij zijn naar verluidt niet vies van een ontvoering van bijvoorbeeld twee Hollandse jongens. Navraag bij Davoud bracht ook geen nieuws. "Gevaarlijk? Ik zal zo even mijn neef bellen over de situatie". Mijn ietwat bedenkelijke blik deed hem waarschijnlijk vermoeden waar ik bang voor was. "Het gevaar zit hem niet in de bandieten hoor, maar gaten in de weg enzo", zei hij met een grijns. "Mijn neef rijdt altijd heel hard". Met veel bekijks van de lokale bevolking werden we opgehaald en bleek het dat Davoud's neef alleen Perzisch sprak en verder niet erg spraakzaam was. Na wat overtuiging van zowel apparaat als chauffeur ging de radio aan op een zender zonder voorgelezen koransoera's, en reden we door de woestijn met een soort bombastische Lawrence of Arabia soundtrack.

TIMS

De meest actuele gespecialiseerde publicatie (en thans standaardwerk) over de windmolens van Iran en Afghanistan is gelukkig niet geschreven in de middeleeuwen. In 1991 kwam bij (de technische maar immer doortastende) International Molinological Society (TIMS voor intimi) het boekje Persian Windmills uit. Het is een uitgebreide technische en historische studie van de molens van oost Iran, die de Britse auteur Michael Harverson in 1977 (vóór de revolutie!) bezocht. Gewapend met dit boekje en de neef van Davoud kwamen we aan in de plaats Khaf, hier zouden volgens de kaart van Michael Harverson een aantal molens staan. Na wat rondrijden -neef wist de weg ook niet-

gingen we uiteindelijk maar bij de talrijke autogarages annex bandenwinkels langs. Na even geoefend te hebben op de Perzische zin tot de duimen van onze chauffeur de lucht in gingen konden we op zoek: "bebakhshid, asyab-e-badi kojaast?". "Pardon, waar zijn de molens?" Al wijzend op het 'Persian Windmills' boekje maanden de grijnzende automonteurs ons allemaal dezelfde kant op. Blijkbaar waren de best bewaarde molenruïnes twee dorpjes verderop. Zo kwamen we aan in het dorpje Nishtafun, waar ook Michael Harverson de molens het uitvoerigst gedocumenteerd had. En wat voor een molens. Een imposante rij van ruim 30 molens torent boven het lemen dorpje uit. Een aantal jaar geleden zijn de molens van Nishtafun door het Iraanse equivalent van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed aangewezen als nationaal monument, en is er prompt een groot bord (in het Perzisch) neergezet met wat informatie. Verder was er niemand. We beklommen de lemen trappen de steile heuvel op en stonden op precies dezelfde plek als de foto op de voorkant van 'Persian Windmills'. Zo'n 40 jaar geleden waren deze molens nog af en toe in bedrijf. Nu was de rust ingedaald. Een aantal waren erg in verval. Ook onderin de gebouwtjes waar de stenen opgesteld stonden was het een rommeltje. Waarschijnlijk de moeilijke bereikbaarheid, schaarste aan toeristen, interesse of zelfs bekendheid onder de Iraniërs zelf over dit bijzondere erfgoed zal de molens parten spelen. Duidelijk was wel dat er aan een paar molens recentelijk wat opgeknapt was. Waarschijnlijk het werk van de Iraanse erfgoedautoriteiten, wellicht een hoopgevend teken. De wieken werden geblokkeerd met lange stokken, maar bij één molen ontbrak deze. Langzaam en sereen draaide de grote constructie rond in de stoffige bries die over de woestijn waaide. Mijn gedachten dwaalden langzaam af naar de generaties van molenaars die hier met

de stoffige noordooster hebben gemalen, terwijl de wieken langzaam maar krachtig hun rondes maakten.

"Wie ben jij?" klonk het ineens. En stonden er twee groots bebaarde jongemannen in traditionele kleding naast ons. Hun gewaden wapperden in de wind en ze keken ons nieuwsgierig aan. Na in ons beperkte Perzisch uitgelegd te hebben dat we uit Nederland kwamen en de molens wilden zien, bleek dat ze ons voor de lunch uitnodigden.

Tijdens de lange reis terug, reden we langs de grensovergang met Afghanistan. Ik dacht aan de twee Afghaanse mannen met wie we de eerste auto hadden gedeeld. Voordat wij uitstapten hadden ze ons nadrukkelijk uitgenodigd langs te komen. 'Het visum is maar acht dollar!', zeiden ze, 'en jullie kunnen bij ons logeren in Herat!' Het avontuur lokte, er staan ook nog molens in Afghanistan. Helaas hadden we een binnenlandse vlucht naar Teheran die op ons wachtte...

Karavaan

In 1923 reisde de Nederlandse schrijver en

avonturier Maurits Wagenvoort per karavaan door Perzië, een reis waar hij een beroemd boek over schreef. Bij zijn vertrek uit Perzië schreef hij over de droefheid die hij voelde na zijn reis door het land. Droefheid over het verval van een machtige en bloeiende natie, welke nog steeds een land is 'dat wordt bewoond door een bevolking met voortreffelijke hoedanigheden van hart en geest'. Op de Engelse boot naar Bombay ziet hij de grijze bergen van Perzië langzaam wegglijden en spreekt hij weemoedig het Islamitische dankwoord.

Honderd jaar later zijn deze sentimenten nog steeds dichtbij. Terwijl de kale bergen van Khorasan langzaam aan de horizon verdwijnen spreken wij, net als Maurits, een weemoedig: "Elhamdoelillah"!!

Jippe Kreuning

Dit artikel is een vertaling van het artikel 'Wild is the wind' welke op 4 oktober 2016 verscheen in het digitale blad Reorient:

<http://www.reorientmag.com/author/jippe-kreuning/>

Alle foto's zijn gemaakt door Jippe Kreuning.

Bilinstructie

Omdat ik dacht dat het billen van een molensteen voor mijn leerlingen wel interessant zou zijn, organiseerde ik op koren-molen “De Vlijt” te Diever een instructiemiddag. Mijn eerste bilervaring was tijdens de AKG-cursus die ik in de zeventiger jaren heb gevolgd in Wageningen. De instructie werd toen gegeven door een zekere Hartgerink, een welbekende naam in de molenwereld.

Voor de les in Diever had ik het koppel van de elektrische maalstoel open gegooid. In deze maalstoel zit een koppel massieve kunststenen met een diameter van een meter met recht pandscherpsel. Het koppel maalde nog mooi zacht meel met een redelijke zemel, dus er hoefde niet echt gebild te worden. Maar om hygiënische redenen moet de zaak zo nu en dan eens open. Ik had een dag uitgekozen dat al mijn leerlingen aanwezig waren en had ook nog een beetje tamtam gemaakt. Hierdoor waren er ook nog een paar collega vrijwilligers gekomen, al met al een mooi ploegje. Voor de instructie koos ik de liggersteen omdat deze voor dit doel het makkelijkst was. We begonnen eerst met de theorie, waarbij onderwerpen aan de orde kwamen als, soorten molenstenen, doel van het scherpstel, soorten scherpstels, soorten uitslagen, voorbijligging, afrijen, wijzeren, vlakken en nog meer.

Praktijk

Vervolgens gingen we verder met de praktijk van het billen. We begonnen eerst de ligger te controleren met de steenrij of deze nog wel goed vlak was. De ligger was niet goed onder de rij, dus werden met de bilhamer de hoge

puntjes op de kerf weg geslagen. Vervolgens weer afrijen en weer billen, net zo lang tot het gehele steenoppervlak mooi rood kleurde. Daarna klom zelf ik op de steen en bilde de eerste twee kerfjes, om te laten zien hoe dat in zijn werk ging.

Daarna kregen alle aanwezigen de gelegenheid om het ook eens te proberen, waarbij ik aanwijzingen gaf en corrigeerde indien nodig.

Dezelfde fout

Sommigen hadden de slag vrij vlot te pakken, anderen daarentegen vervielen steeds weer in dezelfde fout en bakten er niet veel van. Als iemand aan het billen was en het ging redelijk dan wilde mijn aandacht wel eens verslapen, soms liep ik dan even weg want constant naar het billen staan te turen verveelt gauw. Soms werden er vragen gesteld door de groep waardoor ik soms ook niet oplette. Zo nu en dan klom ik ook nog even weer op de steen om nogmaals te laten zien hoe je de bilhamer hanteert. Tegen het einde van de middag waren we rond en ging iedereen tevreden maar met zere polsen en stramme knieën huiswaarts. Toen ik de volgende dag de gebilde steen had schoon gemaakt, schrok ik hoe het eruit zag, ik had duidelijk beter moeten

opletten. Nu kon ik de uitslag hier en daar nog wel een beetje fatsoeneren maar een groot gedeelte van de steen was veel te diep uitgeslagen. Voor een ligger van dit formaat houd ik zelf een maat aan van een tarwekorrel dikte, maar sommige uitslagen waren wel 4 mm diep. Ik vreesde het ergste, maar heb de loper er toch maar weer opgelegd en alles weer opgebouwd. Tijdens het proefmalen was het meel scherp met een veel te kleine zemel, en wat ik ook bijstelde, ik kreeg het niet goed. Er zat niets anders op dan de zaak weer open te gooien en het scherpstel te fatsoeneren. Dagen ben met de bilhamer en de kneushamer bezig geweest om een laagje van de steen af te krijgen en het scherpstel er weer mooi strak op te krijgen. Zelfs ben ik nog aan het zand malen geweest om de steen weer glad te krijgen. Nadat alles er weer mooi opzat ben ik opnieuw gaan proefmalen en na een poosje voelde het meel weer vertrouwd aan.

De moraal van dit verhaal is: ALS EEN KOPPEL MOLENSTENEN MOOI MAALT, BLIJF DAN VAN HET SCHERPSEL AF.

Meint Noordhoek

Vereniging De Zeeuwse Molen

Ad Oele krijgt Scherphamer

Molenaar Ad Oele uit Middelburg krijgt vrijdag 21 oktober 2016 de Scherphamer van Vereniging De Zeeuwse Molen. Hij krijgt deze prijs voor het vele vrijwilligerswerk dat hij doet en heeft gedaan in de Zeeuwse molenwereld. Ad is al zo'n 20 jaar vrijwillig molenaar op molen De Koning aan de Veerseweg in Middelburg. Hij is daar vrijwel elke zaterdag te vinden. Op deze molen heeft hij onder meer een aantal nieuwe molenaars opgeleid. Daarnaast is hij secretaris van het Gilde van Vrijwillig Molenaars afdeling Zeeland. In die hoedanigheid organiseert hij onder meer de theorieavonden voor molenaars

in opleiding en de jaarlijkse excursie. Tevens is hij lid van de regionale examencommissie. Voor velen is hij ook een vraagbaak op technisch molengebied en Ad is nooit te beroerd om te komen helpen bij het oplossen van problemen op de molen. Ook is Ad nauw betrokken bij de organisatie van de regionale molendag. Deze wordt in samenwerking met Vereniging De Zeeuwse Molen jaarlijks georganiseerd. Voor het bestuur van De Zeeuwse Molen redenen genoeg om deze prijs dit jaar aan Ad Oele toe te kennen. De Scherphamer is een prijs van Vereniging De Zeeuwse Molen die wordt uitgereikt aan personen of instellingen die zich bovengemiddeld hebben ingezet voor molenbehoud in Zeeland. Een scherphamer wordt in de korenmolens gebruikt om de maalstenen opnieuw scherp te maken.

De Mallemolen slaat weer water uit!

Na grondige herstelwerkzaamheden kan de Mallemolen weer water uit de wijk Korte Akkeren in de Gouwe malen. Vanwege scheuren in het metselwerk heeft de molen aan de 1e Moordrechtse Tiendeweg een jaar lang geen water kunnen uitmalen. Bij de bouw van de molen in 1804 zijn materialen van de voorganger uit 1679 hergebruikt waardoor de molen is gaan lekken. Om de bouwhistorie te bewaren, maar de molen ook weer maalvaardig te maken is een zware "wachtklep" geplaatst in de waterloop net buiten de molen. Bij voldoende wind kan de molen daardoor weer een bijdrage leveren aan het drooghouden van de wijk Korte Akkeren. Elke zaterdag tussen 10.00 en 16.00 uur zullen de aanwezige molenaars graag demonstreren hoe de molen water uitslaat en waarom dit zo belangrijk is. Dit is een spectaculair gezicht en leuk voor jong en oud. U vindt de Mallemolen aan het Uiverplein in de wijk Korte Akkeren te Gouda. Locatie: 1e Moordrechtse Tiendweg 3 (te bereiken via Uiverplein), Gouda. Voor vragen en/of informatie kunt u zich wenden tot de PR- en perscoördinator van de Vereniging van Goudse molenaars te weten; Niels Aalberts: 06-22 33 28 96.

De Volharding Best weer actief

Op zaterdag 17 december 2016 a.s. is molen 'de Volharding' Molenstraat 1B te Best alweer 5 vijf jaar actief na de restauratie. Dit 1e lustrum willen wij graag met jullie vieren, middels een receptie op 16 december van 16.00 uur tot 20.00 uur. De molen is dan te bezichtigen en draait bij voldoende windkracht. Onder het genot van een hapje en een drankje met molensliefhebbers samen zijn. Op 17 december van 10.00 tot 17.00 uur extra activiteiten. Op 18 december van 10.00 tot 17.00 uur is de molen geopend. Tevens een sponsorloop t.b.v. de molen. We willen jullie dan ook van harte uitnodigen om dit 1e lustrum te vieren. Meer info op www.molenbest.nl

©2016 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevens-verwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

WORD MOLENAAR!

Op het omslag deze keer een molenaar aan het werk! Het is Gerard Fredriks die een steen aan het billen is. Meer hierover treft u elders in deze Gildebrief aan in een artikel van Meint Noordhoek.

Gerard heeft in Norg zijn opleiding tot vrijwillig molenaar gevolgd en heeft in 2209 op molen "Fortuna" in het Groningse Noordhorn zijn examen met goed gevolg afgelegd.

Momenteel draait Gerard met molen "De Zwaluw" in het Drentse Oudemolen. Dit is een in 1837 gebouwde achtkante grondzeiler (met onderdelen van een molen uit Schipborg). De molen is opvolger van een omgewaaide standerdmolen en die was weer opvolger van een watermolen op de Drentse A.

Allemaal korenmolens. "De Zwaluw" heeft een koppel maalstenen.

Molen "De Zwaluw" heeft er een paar keer slecht bij gestaan maar is steeds weer opgeknapt. Bij de eerste restauratie in 1951 kreeg de molen ter vervanging van de houten as de gietijzeren as (Prins van Oranje, nr. 1415) van de afgebrande molen van Termunten. Dit is een zeer korte as en die is dan ook voorzien van een meegegoten meter lang rond gedeelte met daaraan de pen. Bij diezelfde restauratie kreeg de molen ook een nieuwe roede. Ongeveer een jaar later kreeg de molen op een roe zelfzwichting en stroomlijn neuzen. In 1980 volgde een tweede restauratie, waarbij het gevluht van de molen (20 meter) weer volledig oud-Hollands werd opgetuigd.

In 2014 werd de 63 jaar oude Bremer roede vervangen door een Vaags roede. Men vermoedt dat de Bremer roede voor het versteken de oudst draaiende gelaste roede was.

De foto is gemaakt door Meint Noordhoek.

Geef een eigen draai aan de molen!

Word molenaar!

